

ΟΙ ΔΥΤΙΚΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ
ΤΩΝ ΑΦΙΕΡΩΤΩΝ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΘΕΣΗ 215
ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΒΑΡΛΑΑΜ ΤΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ (17ος-19ος αι.)

Το χειρόγραφο 215 της μετεωρίτικης Μονής του Βαρλαάμ¹ είναι μία πρόθεση, η οποία αποτελεί ένα πολύτιμο αρχείο τοπωνυμίων και βαφτιστικών ονομάτων, όπως έγραψε ο Ν. Βέης². Αποτελείται από 120 σελίδες (0,28×0,41 μ.) με ποικίλες γραφές, οι οποίες καλύπτουν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα: από τις αρχές του 17ου έως το β' μισό του 19ου αιώνα (εικ. 1).

Την πρόθεση αυτή καθιέρωσε ο ιερομόναχος Αρσένιος, ο οποίος υπήρξε μαθητής του μητροπολίτη της Ουγγροβλαχίας Λουκά του Κυπρίου³. Αυτό προκύπτει από το παρακάτω κωδικογραφικό σημείωμα, το οποίο βρίσκεται στο επάνω μέρος της 3ης στήλης της σελίδας 106 του χειρογράφου:

† *ἐγράφη ἢ παροῦσα θεῖα κ(αί) ἱερᾶ
προθ(εσις) τῶν ἁγίων πάντων⁴.
π(α)ρὰ ἀρσενίου ἱερο(μον)άχ(ου)· μαθητοῦ
κῦρ λουκᾶ οὐγγροβλαχί(ας) τοῦ
κῦριου. Διὰ συνδρομῆς κυρίλλου, ἱερο(μον)άχ(ου)
καὶ κατὰ πν(εῦμ)α μοι ἐν Χ(ριστ)ῶ ἀδελφοῦ.
Κ(αί) οἱ ἀναγνώσκοντες, εὔχεσθαί μοι
διὰ τόν κύριον: -⁵ Ἐν ἔτει ζρᾰβ⁵ ἰν(δικτιῶν)ος ιβ' :-*

Στην πρόθεση αυτή είναι καταχωρισμένα τα ονόματα αφιερωτών από πολλούς οικισμούς κυρίως της Θεσσαλίας, της Ηπείρου και της Δυτικής Μακεδονίας. Οι δυτικομακεδονικοί οικισμοί βρίσκονται:

---

1. Ένα φωτοαντίγραφο του μας παραχώρησε για μελέτη ο κ. Δημ. Σοφινός, διευθυντής του ΚΕΜΝΕ της Ακαδημίας Αθηνών. Τον ευχαριστούμε και από εδώ.

2. Βλ. Ν. Βέης, Τα χειρόγραφα των Μετεώρων..., τόμ. Β'. Τα χειρόγραφα της Μ. Βαρλαάμ, Αθήναι 1984, σελ. 343.

3. Ο Αρσένιος αυτός έγραψε και άλλους κώδικες της Μονής του Βαρλαάμ, ανάμεσα στο χρονικό διάστημα 1609/10-1622. Βλ. Ν. Βέης, όπ. παρ., σελ. 344.

4. Άγιοι Πάντες είναι η Μονή του Βαρλαάμ.

5. ζρκβ=7122-5508/9=1613/14. Στη σελίδα 2Α είναι σημειωμένο το έτος 'αχξά'=1661. Βλ. Ν. Βέης, όπ. παρ., σελ. 343.

α) στις σελίδες 74-85, κάτω από τον υπέρτιτλο *Γρεβένω[ν]* (78 οικισμοί).

β) στις σελίδες 89, 111 και 115-118 (6 οικισμοί και ένα μοναστήρι).

Στις παραπάνω σελίδες, σε μεταγενέστερους χρόνους, προστέθηκαν και μερικοί άσχετοι, με τη Δυτική Μακεδονία, οικισμοί. Στη μελέτη μας θα παρουσιάσουμε τους οικισμούς αυτούς και τα ονόματα των αφιερωτών τους. Έξω από τη μελέτη μας αφήνουμε τους οικισμούς του νότιου τμήματος του νομού των Γρεβενών, οι οποίοι μέχρι το 1881 ανήκαν στην Επισκοπή των Σταγών και ήταν, συνεπώς, θεσσαλικοί¹.

Τους οικισμούς τους παρουσιάζουμε με αλφαβητική σειρά, θέτοντας δίπλα τους το νέο όνομα, όπου υπήρξε μετονομασία, και σημειώνοντας τον αριθμό των αφιερωτών και τη σελίδα, όπου είναι καταχωρισμένος ο κάθε οικισμός. Σε μερικούς οικισμούς προσθέτουμε τα όμοια στοιχεία, τα οποία αλιεύσαμε σε ένα άλλο μετεωρίτικο χειρόγραφο, που εκδώσαμε προσφάτως².

Οι Δυτικομακεδονικοί οικισμοί

1) *Αβδέλα* των Γρεβενών, με 39 αφιερωτές στη σελ. 78.

2) *Αγάπη* απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 2 αφιερωτές στη σελ. 80.

3) [*Α*] *Νασελίτζα*, με 3 αφιερωτές στη σελ. 74. Στην 5η στήλη της ίδιας σελίδας διαβάζουμε: *Νασελίτζα / έπαρχία σησινήου*. Κατά τον Πουκεβίλη πόλη Lerchista ή Lepsini ονομαζόταν από τους Έλληνες *Ανασέλιτσα*³. Φαίνεται πως ο γραφέας της σελίδας 74, της πρόθεσής μας, επιβεβαιώνει τον Γάλλο περιηγητή. Η *Ανασελίτζα*, λοιπόν, είναι η *Λαψίστα*, η σημερινή *Νεάπολη* της Κοζάνης.

4) *Αρχουδία* απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 1 αφιερωτή στη σελ. 76.

5) *Αυλές* των Σερβίων, με 1 αφιερωτή στη σελ. 75.

1. Οι οικισμοί αυτοί είναι: *Καλαπόδι*, *Γεωργίτζα* και *Χλαπούς*, στη σελίδα 31. *Βελώνι* και *Μπάλτενο*, στη σελίδα 32. *Καλαποδάκι*, *Σίνιτζα*, *Τζαπουρνιά*, στη σελίδα 37. *Κατακάλλου*, στις σελίδες 39 και 40. *Κομμάτι*, *Ζιμιάτζια* και *Μονή* της *Μπουνάσιας*, στη σελίδα 40. *Σέλισμα*, Άγιος Γεώργιος, Αγία Παρασκευή, *Ντισικάτα*, *Τζιούκα* *Αρβανίτικη* και *Πουτζιούγγιους*, στη σελίδα 42.

2. Βλ. Κώστας Σπανός, Η ανέκδοτη πρόθεση 291 της Μ. Βαρλαάμ (18ος αι.). Συμβολή στη μελέτη των θεσσαλικών τοπωνυμίων και ονομάτων «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», 17 (Λάρισα 1990) 49-76.

3. Βλ. F. Pouqueville, Voyage de la Grèce, τ. 2, Παρίσι 1826², σελ. 509-514. Πρβ. Μιχ. Καλινδέρης, Ο Κώδιξ της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 20.

- 6) *Βελβεντό-Βελβενδός*, με 12 αφιερωτές στη σελ. 82.
- 7) *Βοδενισκό-Πολυνέρι* των Γρεβενών, με 1 αφιερωτή, σελ. 84.
- 8) *Βροβούνστα-Καληράχη* των Γρεβενών, με 2 αφιερωτές στη σελ. 76.
- 9) *Γαΐδουροχώρι¹-Αηδονοχώρι* του Βοΐου, με 2 αφιερωτές στη σελ. 78.
- 10) *Γκηράποβα* και *Γγηγραπόβα-Γκάπροβο²* διαλυμένος οικισμός, από τα τέλη του 18ου αι., με 1 αφιερωτή στη σελ. 82 και στη 107 (ο ίδιος αφιερωτής).
- 11) *Γκρέουσι-Άνοιξη* των Γρεβενών, με 19 αφιερωτές στη σελ. 82. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρεται ως *Κρέουσι³*, με 6 αφιερωτές στο φ. 16α.
- 12) *Γκριντάδες-Αιμιλιανός* των Γρεβενών, με 32 αφιερωτές στη σελ. 75. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρονται ως *Κριτάδες⁴*, με 14 αφιερωτές στο φ. 15β.
- 13) *Γούλες* των Σερβίων, με 2 αφιερωτές στη σελ. 82.
- 14) *Γράμοστη⁵* ο διαλυμένος, από χρόνια, οικισμός *Γράμος* της Καστοριάς, με 3 αφιερωτές στη σελ. 84.
- 15) *Δόβριανη-Έλατος* των Γρεβενών, με 3 αφιερωτές στη σελ. 76.
- 16) *Εξάρχου-Έξαρχος* των Γρεβενών, με 1 αφιερωτή στη σελ. 81.
- 17) *Ζάλοβο-Τρίκωμο* των Γρεβενών, με 13 αφιερωτές στη σελ. 76.
- 18) *Ζαπανταίοι-Δαγκαδιά* των Γρεβενών, με 8 αφιερωτές στη σελ. 75.
- 19) *Ζιάνι⁶* απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 3 αφιερωτές στη σελ. 74.
- 20) *Ζιτάνι-Ζιδάνι* διαλυμένος οικισμός στην περιοχή των Σερβίων, κοντά στο μοναστήρι του Ζιδανίου, με 1 αφιερωτή, στη σελ. 78.
- 21) *Ζιοπάν-Πεντάλοφος* του Βοΐου, με 10 αφιερωτές στη σελ. 116. Αναφέρεται και το μοναστήρι του Αγία Τριάδα με 2 μοναχούς αφιερωτές.
- 22) *Καλαφά* απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 3 αφιερωτές στη σελ. 79.

1. Αναφέρεται και στον κατάλογο των χωριών της Επισκοπής του Σισανίου του 1797. Βλ. Μιχ. Κ α λ ι ν δ έ ρ η ς, όπ. παρ., σελ. 127.

2. Βλ. Σ τ. Ι. Π α π α δ ό π ο υ λ ο ς, Βιβλιοκρισία για το έργο του Ι. Κατσουγιάννη, Πέρι των Βλάχων των ελληνικών χωρών, «Μακεδονικά» 7 (1967) 383.

3. Βλ. Κ. Σ π α ν ό ς, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 6 και σελ. 73-74.

4. Βλ. Κ. Σ π α ν ό ς, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 7 και σελ. 73.

5. Αναφέρεται και στις προθέσεις 84 (1602), 39 (17ος αι.) και 44 (1709) της Μονής του Σπαρμού του Ολύμπου. Βλ. Ε υ. Σ κ ο υ β α ρ ά ς, Ολυμπιάτισσα (...), Αθήναι 1967, σελ. 245, 252 και 300.

6. Αναφέρεται με τη Γράμοστη στις προθέσεις της Μονής του Σπαρμού. Βλ. την προηγούμενη σημείωση.

23) *Καστρίκι*: απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 3 αφιερωτές στη σελ. 82.

24) *Καστορία-Καστοριά*, με 51 αφιερωτές, από τους οποίους οι 11 είναι καλόγεροι και καλογριές, στη σελ. 83.

25) *Καταφύγι* των Σερβίων, χωρίς αφιερωτές στη σελ. 82.

26) *Κηπουριό-Κηπουριό* των Γρεβενών, με 18 αφιερωτές στη σελ. 75. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρεται ως *Κυπριγιόν*¹, με 1 αφιερωτή στο φ. 16α.

27) *Κλεισούρα* της Καστοριάς, με 7 αφιερωτές στη σελ. 79 και με άλλους 13 στη σελ. 118 με τη χρονολογία 16-3-1845.

28) *Κλοπάρι (Γκομπλάρι)-Μυρσίνα* των Γρεβενών, με 2 αφιερωτές στη σελ. 81.

29) *Κρανία-Κρανιά* των Γρεβενών, με 151 αφιερωτές στη σελ. 74. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρεται ως *Κρανιά*², με 21 αφιερωτές στο φ. 15β.

30) *Κρανίκου-Κρανίδια* των Σερβίων, με 9 αφιερωτές στη σελ. 82.

31) *Κριπιανή*: απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 2 αφιερωτές στη σελ. 78.

32) *Κτιστό*: απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 4 αφιερωτές στη σελ. 81.

33) *Κυρακαλή* των Γρεβενών, με 39 αφιερωτές στη σελ. 76. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρεται ως *Κερακαλί*³, με 6 αφιερωτές στο φ. 14β.

34) *Λαβανίτζα-Μικρολίβαδο*⁴ των Γρεβενών, με 36 αφιερωτές στη σελ. 77.

35) *Λευτεροχώρι-Ελευθεροχώρι* των Γρεβενών, με 17 αφιερωτές στη σελ. 76.

36) *Λιμπίνοβο-Διάκος* των Γρεβενών, με 2 αφιερωτές στη σελ. 75.

37) *Λινοτόπι*: διαλυμένος, από τα τέλη του 18ου αι., οικισμός στην περιοχή της Καστοριάς⁵, με 8 αφιερωτές στη σελ. 84.

38) *Λογγά*: απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 4 αφιερωτές στη σελ. 79.

1. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 9 και σελ. 74.

2. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 5 και σελ. 73.

3. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 55 αρ. 3 και σελ. 72-73.

4. Η Λαβανίτζα είναι στην ίδια σελίδα με τα χωριά Μοναχίτι και Μπλέσια των Γρεβενών και γι' αυτό την ταυτίζουμε με το Μικρολίβαδο και όχι με τη Λαβανίτζα-Λάβα των Σερβίων.

5. Βλ. Στ. Ι. Παπαδόπουλος, όπ. παρ., σελ. 382-383.

- 39) *Λοζιανή-Ελάτη* των Σερβίων, με 5 αφιερωτές στη σελ. 81.
- 40) *Λοσινούτσα¹-Γέρμα* της Καστοριάς, με 2 αφιερωτές στη σελ. 79.
- 41) *Λοτρός*: απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 2 αφιερωτές στη σελ. 82.
- 42) *Μάνεση-Ανθρακιά* των Γρεβενών, με 23 αφιερωτές στη σελ. 75 και με 5 άλλους στη σελ. 80. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρεται ως *Μάνισι²*, με 11 αφιερωτές στο φ. 16α.
- 43) *Ματζκοχώρι*: ο διαλυμένος οικισμός *Μοσχοχώρι* των Σερβίων, κοντά στο χωριό Πλατανόρευμα, με 2 αφιερωτές στη σελ. 83.
- 44) *Μαυρονόρος* των Γρεβενών, με 2 αφιερωτές στη σελ. 76. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρεται ως *Μάυρον όρος³*, με 1 αφιερωτή στο φ. 15β.
- 45) *Μικρόβαλτος-Μικρόβαλτο* των Σερβίων, με 2 αφιερωτές στη σελ. 111.
- 46) *Μοναχίτι* των Γρεβενών, με 40 αφιερωτές στη σελ. 77.
- 47) *Μπλάτζη-Βλάστη* της Κοζάνης, με 1 αφιερωτή στη σελ. 78.
- 48) *Μπλέσια (Πλέσια)-Μελίσσι* των Γρεβενών, με 1 αφιερωτή στη σελ. 77.
- 49) *Μπιθηκέοι*: ο διαλυμένος από τα τέλη του 18ου αι. οικισμός *Μπιθικούκι⁴*, με 21 αφιερωτές στη σελ. 78.
- 50) *Μπουζμάδες*: απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 8 αφιερωτές στη σελ. 80.
- 51) *Νεζεσκό-Φρούριο* των Σερβίων, με 4 αφιερωτές στη σελ. 81.
- 52) *Νικολίτσα*: διαλυμένος, από τα τέλη του 18ου αι., οικισμός⁵, με 6 αφιερωτές στη σελ. 84.
- 53) *Ντεμενίτσα* και *Διμηνίτσα-Καρπερό* των Γρεβενών, με 8 αφιερωτές στη σελ. 79 και με άλλους 4 στη σελ. 85. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρεται ως *Τεμενίτσα⁶*, με 20 αφιερωτές στο φ. 15β και με άλλους 12 στο φ. 16α.
- 54) *Ντουσκό-Δοσικό* των Γρεβενών, με 1 αφιερωτή στη σελ. 74.
- 55) *Παλαιοχώρια-Παλιοχώρι* των Γρεβενών, με 4 αφιερωτές στη σελ. 116. Στη σελίδα αυτή διαβάζουμε: *χορίον γρεβενό / παλεωχώρια*.

1. Αναφέρεται και στον κατάλογο των χωριών της Επισκοπής του Σισανίου, του 1797. Βλ. Μιχ. Καλινδέρης, όπ. παρ., σελ. 122.

2. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 11 και σελ. 74.

3. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 12 και σελ. 73.

4. Βλ. Στ. Ι. Παπαδόπουλος, όπ. παρ., σελ. 383.

5. Βλ. Στ. Ι. Παπαδόπουλος, όπ. παρ., σελ. 383.

6. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 19 και σελ. 73.

56) *Περιβόλι* των Γρεβενών, με 43 αφιερωτές στη σελ. 78. Πριν τον τελευταίο αφιερωτή αναφέρεται η χρονολογία 1876. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ¹ αναφέρεται με 3 αφιερωτές στο φ. 14β.

57) *Περικάδες*: απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 1 αφιερωτή στη σελ. 78.

58) *Πηγαδίτσα* των Γρεβενών, με 1 αφιερωτή στη σελ. 75.

59) *Πινάρι*: ο διαλυμένος οικισμός *Ελάφι* των Γρεβενών, με 8 αφιερωτές στη σελ. 80.

60) *Ραντζοπούλον*: απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 1 αφιερωτή στη σελ. 81.

61) *Ριάχοβο-Πολύραχο*² των Σερβίων, με 30 αφιερωτές στη σελ. 82.

62) *Σαμαρίνα* των Γρεβενών, με 92 αφιερωτές στη σελ. 79. Μετά τον 30ό αφιερωτή αναφέρεται το «μοναστήρι αγία παρασκε/βή σαμαρίνα», με 2 ιερομόναχους αφιερωτές.

63) *Σάντοβο*: απροσδιόριστος, για μας, οικισμός, με 5 αφιερωτές στη σελ. 84. Ίσως να ταυτίζεται με τον επόμενο.

64) *Σα[ν]τοβίτσα-Μικροκλεισούρα* των Γρεβενών, με 4 αφιερωτές στη σελ. 89. Μετά τον πρώτο αφιερωτή αναγράφεται η χρονολογία 1810.

65) *Σαρακίνα* των Γρεβενών, με 2 αφιερωτές στη σελ. 81.

66) *Σειρήνη* των Γρεβενών, με 1 αφιερωτή στη σελ. 75.

67) *Σέρβια*, με 101 αφιερωτές στις σελ. 81-82 και με άλλους 47 στη σελ. 83, από τους οποίους οι 34 είναι καλόγεροι και καλογριές.

68) *Σιάτιστα*, με 5 αφιερωτές στη σελ. 115 και άλλον 1 στη σελ. 118 με χρονολογία 1874.

69) *Σινίχοβο-Δεσπότης* των Γρεβενών, με 15 αφιερωτές στη σελ. 76.

70) *Σίτοβο-Σιταράς* των Γρεβενών, με 7 αφιερωτές στη σελ. 75. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρεται ως *Σίτοβον*³, με 2 αφιερωτές στο φ. 15β.

71) *Σπήλιον και Σπήλαιον* των Γρεβενών, με 1 αφιερωτή στη σελ. 76. και με άλλους 5 στη σελ. 117.

72) *Στηζιάχι-Αηδόνια* των Γρεβενών, με 1 αφιερωτή στη σελ. 79.

73) *Τουρνίκι-Παναγία* των Γρεβενών, με 10 αφιερωτές στη σελ. 81. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ⁴ αναφέρεται με 5 αφιερωτές

1. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 17 και σελ. 72.

2. Το Ριάχοβο-Ράχοβο βρίσκεται στην ίδια σελίδα με τα χωριά Σέρβια, Καταφύγι και Βελβεντό και γι' αυτό το ταυτίζουμε με το Πολύραχο και όχι με το Ράχοβο-Παρόριο των Γρεβενών.

3. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 18 και σελ. 73.

4. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 21 και σελ. 73.

στο φ. 15β.

74) *Τούσι-Αλατόπετρα* των Γρεβενών, με 2 αφιερωτές στη σελ. 77.

75) *Τρανόβαλτος-Τρανόβαλτο* των Σερβίων, με 2 αφιερωτές στη σελ. 83.

76) *Τρέπενον-Καρδιά* της Πτολεμαΐδας, με 2 αφιερωτές στη σελ. 83.

77) *Τριετζικούς-Τρίκορφο* των Γρεβενών, με 1 αφιερωτή στη σελ. 78.

78) *Φετόκα-Ανθοχώρι* του Βοΐου, με 14 αφιερωτές στη σελ. 115. Αναφέρεται και στον κατάλογο των χωριών της Επισκοπής του Σισανίου του 1797 ως *Φυτόκου*¹.

79) *Φιλιππέος-Φιλιππαίοι* των Γρεβενών, με 2 αφιερωτές στη σελ. 79.

80) *Φούργκα* των Γρεβενών, με 3 αφιερωτές στη σελ. 84.

81) *Φυλή-Φελί* των Γρεβενών, με 27 αφιερωτές στη σελ. 80. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρεται ως *Φλη*², με 1 αφιερωτή στο φ. 16α.

82) *Χιλιομόδι*: διαλυμένος οικισμός κοντά στο χωριό *Αλιάκμονας* του Βοΐου, με 4 αφιερωτές στη σελ. 82.

83) *Χολένιστα-Δίπορο* των Γρεβενών, με 7 αφιερωτές στη σελ. 81. Στην πρόθεση 291 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρεται ως *Χουλένιστα*³, με 2 αφιερωτές στο φ. 15β.

84) *Χρούπιστα-Άργος Ορεστικό* της Καστοριάς, με 6 αφιερωτές στη σελ. 84.

Μοναστήρι Ζάμπορδα: η Μονή Όσιος Νικάνορας των Γρεβενών, με 2 ιερομόναχους (Αγάπιος, Θεοφάνης) αφιερωτές στη σελ. 116.

Πίνακας των ταυτιζόμενων Δυτικομακεδονικών οικισμών

Α'. Όνομα του οικισμού στην πρόθεση 215	Σημερινό όνομα	Παρατηρήσεις
Αβδέλα	Αβδέλλα	διαλυμένος
[Α]νασελίτζα	Νεάπολη	
Αυλές	Αυλές	
Βελβεντώ	Βελβενδός	
Βοδενισκώ	Πολυνέρι	
Βροβούνστα	Καληράχη	
Γαΐδουροχώρι	Αηδονοχώρι	
Γκηράποβο	—	
Γκρέουσι	Άνοιξη	
Γκριντάδες	Αιμιλιανός	

1. Βλ. Μιχ. Καλινδέρης, όπ. παρ., σελ. 123. Το πιν. Φυτόκου το συναντούμε και στη Μακρινίτσα του Πηλίου.

2. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 22 και σελ. 7.

3. Βλ. Κ. Σπανός, όπ. παρ., σελ. 56 αρ. 24 και σελ. 73.

<i>Α'. Όνομα του οικισμού στην πρόθεση 215</i>	<i>Σημερινό όνομα</i>	<i>Παρατηρήσεις</i>
Γούλες	Γούλες	
Γράμοστη	(Γράμμος)	διαλυμένος
Δάβριανη	Έλατος	
Εξάρχου	Έξαρχος	
Ζάλωβω	Τρίκωμο	
Ζαπαντέοι	Λαγκαδιά	
Ζητάνι	—	διαλυμένος
Ζιοπάν	Πεντάλοφος	
Καστορία	Καστοριά	
Καταφύγη	Καταφύγι	
Κηπουρίω	Κηπουριό	
Κλησούρα	Κλεισούρα	
Κλοπάρι	Μυρσίνα	
Κρανήα	Κρανιά	
Κρανίκου	Κρανίδια	
Κυρακαλλή	Κυρακαλή	
Λαβανίτζα	Μικρολίβαδο	
Λευτερωχώρι	Ελευθεροχώρι	
Λημπίνοβο	Διάκος	
Λινοτόπη	—	διαλυμένος
Λοζιανή	Ελάτη	
Λοσινούτζα	Γέρμας	
Μάνεση	Ανθρακιά	
Ματζκοχώρι	—	διαλυμένος
Μαυρονόρος	Μαυρονόρος	
Μηκρόβαλτος	Μικρόβαλτο	
Μοναχίτη	Μοναχίτι	
Μπλάτζη	Βλάστη	
Μπλέσια	Μελίσσι	
Μπιθηκέοι	—	διαλυμένος
Νεζεσκό	Φρούριο	
Νικολήτζα	—	διαλυμένος
Ντεμενίτζα-Διμηνίτζα	Καρπερό	
Ντουσκώ	Δοσικό	
Παλεωχώρια	Παλιοχώρι	
Περιβόλη	Περιβόλι	
Πηγαδίτσα	Πηγαδίτσα	
Πιινάρι	(Ελάφι)	διαλυμένος
Ριάχωβω	Πολύραχο	
Σαμαρίνα	Σαμαρίνα	
Σατοβίτσα	Μικροκλεισούρα	
Σαρακήνα	Σαρακήνα	
Σιρίνη	Σειρήνη	
Σέρβηα	Σέρβια	
Σιάτσητα	Σιάτιστα	

<i>Β'. Σημερινό όνομα του οικισμού</i>	<i>Όνομα στην πρόθεση 215</i>	<i>Παρατηρήσεις</i>
Καρδιά	Τρέπενο	
Καρπερό	Ντεμενίτζα-Διμηνίτζα	
Καστοριά	Καστοριά	
Καταφύγι	Καταφύγη	
Κηπουριό	Κηπουρίω	
Κλεισούρα	Κλησούρα	
Κρανιά	Κρανήα	
Κρανίδια	Κρανίκου	
Κυρακαλή	Κυρακαλλή	
Λαγκαδιά	Ζαπαντέοι	
Μαυρονόρος	Μαυρονώρος	
Μελίσσι	Μπλέσια	
Μικρόβαλτο	Μηκρόβαλτος	
Μικροκλεισούρα	Σαντοβίτσα	
Μικρολίβαδο	Λαβανίτζα	
Μοναχίτι	Μοναχίτη	
Μυρσίνα	Κλοπάρι	
Νεάπολη	[Α]νασελίτζα	
Παλιοχώρι	Παλεωχόρια	
Παναγία	Τουρνίκη	
Πεντάλοφος	Ζιωπάν	
Περιβόλι	Περιβόλη	
Πηγαδίτσα	Πηγαδίτσα	
Πολυνέρι	Βοδενισκώ	
Πολύραχο	Ριάχωβω	
Σαμαρίνα	Σαμαρίνα	
Σαρακήνα	Σαρακήνα	
Σειρήνη	Σιρίνη	
Σέρβια	Σέρβηα	
Σιάτιστα	Σιάτηστα	
Σιταράς	Σίτοβο	
Σπήλαιο	Σπήλεον-Σπύλιου	
Τρανόβαλτο	Τρανόβαλτος	
Τρίκορφο	Τριετζικούς	
Τρίκωμο	Ζάλωβω	
Φελί	Φυλή	
Φιλιππάιοι	Φυλυπέος	
Φούρκα	Φούρκα	
Φρούριο	Νεζεσκός	
—	Γκηράποβο	διαλυμένος
—	Ζητάννι	»
—	Λινοτόπη	»
—	Ματζκοχώρι	»
—	Μπιθηκέοι	»
—	Νικολήτζα	»
—	Χιληωμάδη	»

Πίνακας των αταύτιστων Δυτικομακεδονικών οικισμών

Αγάπη	Κριπηανή	Περικάδες
Αρκουδία	Κτηστώ	Ραντζοπούλου
Ζηάνη	Λογγά	Σάντοβο
Καλαφά	Λοτρός	
Καστρική	Μπουζμάδες	

Τα ονόματα των Δυτικομακεδόνων αφιερωτών

Η πρόθεση 215 της Μονής του Βαρλαάμ είναι ένα σημαντικό ονοματολογικό αρχείο τριών, περίπου, αιώνων (17ος-19ος). Αξίζει να σημειώσουμε ότι αρκετά ονόματα είναι επώνυμα μεγάλων οικογενειών της βυζαντινής εποχής, γεγονός το οποίο δείχνει την αδιάσπαστη συνέχεια της παράδοσής μας και την ελληνικότητα των βλαχόφωνων, καθώς τα ονόματα αυτά τα συναντούμε και στους βλαχόφωνους οικισμούς των Γρεβενών.

Οι αφιερωτές των δυτικομακεδονικών οικισμών ανέρχονται σε 1.186. Το όνομα ενός αφιερωτή είναι δυσανάγνωστο και έτσι μας μένουν 1.185. Από αυτούς οι 1.112 είναι λαϊκοί (608 άνδρες και 504 γυναίκες) και οι υπόλοιποι 73 μοναχοί (31 καλόγεροι και 42 καλογριές).

Όπως συμβαίνει με όλες τις προθέσεις, τα ονόματα των αφιερωτών είναι στη γενική (Καλλής, Θεοδώρου, Ζώρως, Ζήση κλπ.). Επειδή, όμως, οι γραφείς της πρόθεσής μας είναι πολλοί και με διαφορετικές γνώσεις, πολλά ονόματα, κυρίως του 19ου αιώνα, είναι γραμμένα άλλοτε στη γενική και άλλοτε στην ονομαστική. Η ιδιομορφία αυτή έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούμε να δούμε ευκρινώς το γένος μερικών ονομάτων, αυτών κυρίως που είναι ομόηχα (ο Δήμος -της Δήμω, ο Πούλιος -της Πούλιω, ο Μίχος-της Μίχω κλπ.). Έτσι στον προσδιορισμό του αριθμού των ανδρών και των γυναικών αφιερωτών πιθανόν να μην είμαστε ακριβείς.

Ενδεικτικώς παραθέτουμε, αμέσως παρακάτω, μία τέτοια περίπτωση από την 4η στήλη της 74ης σελίδας:

«(...) Στάμω. Ζήση. Περιστεράς. Μίχω. Χρίσους. Καλής. Αδάμω. Στάμω. Ζήσι. Νικολάου. Πούλιω. Γεωργίου. Ιωάννου ιερέος. Πολίζου. Θεοδώρου. Μαρίας πρεσβητέρας. Στεργίου. Σπήρος. Στάμω. Νικολάου».

I. Τα ονόματα των 608 ανδρών αφιερωτών

Οι 608 άνδρες αφιερωτές έχουν 93 ονόματα. Από τη μελέτη των ονομάτων αυτών διαπιστώσαμε μία πόλωση γύρω από 7 ονόματα, τα οποία

ανήκουν στην εκκλησιαστική παράδοση. Τα ονόματα αυτά τα είχαν τα 56,25 %, περίπου, των ανδρών (331/608), ενώ τα άλλα 86 ονόματα τα είχαν 43,75 % των ανδρών (257/608). Τα 7 αυτά ονόματα, με τη συχνότητά τους, είναι τα εξής:

Ιωάννης	75
Γεώργιος	68
Δημήτριος	55
Νικόλαος	55
Μιχαήλ	35
Κων/νος	29
Θεόδωρος	25
σύνολο	342

Από τα ονόματα της λαϊκής παράδοσης (ευχετικά κλπ.), και των άλλων κατηγοριών, μόνο 3 εμφανίζονται με συχνότητα πάνω από 10 φορές. Είναι τα εξής:

Σταμάτιος	21
Πούλ(ι)ος	11
Στέργιος	10
σύνολο	42

Πολλά ονόματα εμφανίζονται ποικιλόμορφα, όπως:

Αθανάσιος-Θανάσιος-Θάνος
 Γεώργιος-Γιώργης-Γιωργίδης-Γέργος
 Δημήτριος-Δήμος
 Εμμανουήλ-Μανουήλ-Μανόλης-Μάνος
 Θεόδωρος-Θεοδωρής-Θοδωρής-Θόδης
 Ιωάννης-Γιάννης-Ιάνγκος < Γιάνγκος-Γκίνης
 Κυριάκος-Κυριάκης-Κυριακούλης-Κύρκος
 Κωνσταντίνος-Κώνστας-Κώστας-Κώτζιος
 Μιχαήλ-Μιχαλάκης-Μίχος
 Παναγιώτης-Γιώτης-Γιώτας

Κατάταξη των ανδρικών ονομάτων

1) Ονόματα από την εκκλησιαστική παράδοση (37/93)

Αδάμ. Αθανάσιος. Αναστάσιος. Ανδρέας. Αποστόλης. Βαγγέλης. Βασίλης. Γεράσιμος. Γεώργιος. Δημήτριος. Εμμανουήλ. Ευθύμιος. Ευστάθιος. Ηλίας. Θεόδωρος. Θεολόγης. Θωμάς. Ιωάννης. Κυριάκος. Κύρος. Κωνσταντίνος. Λάζαρος. Μάρκος. Μιχαήλ. Νικάνωρ. Νικόλαος.

Ντουσέκης < Ντοσέκης < Ντόσης < Θεοντόσης < Θεοδόσης. Παναγιώτης. Παρασκευάς. Παράσχος. Παύλος. Πέτρος. Σπύρος. Στέφανος. Φώτης. Χριστόδουλος. Χρίστος.

2) *Ονόματα από τη λαϊκή παράδοση (ευχετικά κλπ. 25/93)*

Αγοραστός. Αργύρης. Αρμένης < αρμένι = άγρια μαργαρίτα¹. Ατλάζης < ατλάζι. Αυγέρος < αυγή. Βαρσάμης < Βαλσάμης < βάλσαμο. Βενέτης < βενετί = γαλάζιο. Γαζής < τουρ. ğazi = νικητής. Γραμμένος = όμορφος. Ζαφείριος < ζαφείρι. Ζήσης < να ζήσει. Θεμελής < θεμέλιο. Μαργαρίτης < μαργαρίτα. Μπέλος < σλάβ. belo = λευκός. Νίτζος· από την αιτ. τον 'Ιτζο > το ν-Ίτζο > το Νίτζο > ο Νίτζος (ίτσι στα βλάχικα είναι το ίον το εύοσμο²). Πολύζος. Πούλος < Πουλημένος. Ράντης < σλάβ. rad = πρόθυμος³ ή από το ιταλικό βαφτιστικό Corrado⁴. Ρίζος < ριζώνω. Σαρής < τουρ. sarı = κίτρινος. Σταμάτιος. Στέργιος < Στέριος < Αστέριος⁵ < αστέρι ή από το ρ. στεριώνω. Τζαβδάρης < τουρ. Gavadar = σίκαλη. Χαρίσης < χαρίζω. Χρύσος < Χρυσός < χρυσός.

3) *Ονόματα από την Ιστορία (10/93)*

Αλέξιος· κοινό όνομα της βυζαντινής εποχής.

Ανδρώνης < Ανδρόνικος· όνομα πολλών επώνυμων Βυζαντινών.

1. Στο θεσσαλικό χώρο συναντήσαμε και το γυναικείο όνομα Αρμένω (και τον ιδιωματικό τύπο Αρμένου) κατά τους 17ο-18ο αιώνες. Βλ. Κώστας Σπανός, α) 'Ενα μετεωρίτικο χειρόγραφο του 18ου αι. ..., «Θεσσαλικό Ημερολόγιο» 8 (Λάρισα 1985) 29. β) Τα ονόματα 236 αμπατζήδων των Τρικάλων στον κώδ. 8 της Μονής Άγιος Στέφανος των Μετεώρων, «Μετέωρα» 42-43 (Τρίκαλα 1988-1989) 178, γ) Η ανέκδοτη πρόθεση 39 της Μονής του Δουσίκου, 16ος-17ος αι. ..., «Θεσσαλικό Ημερολόγιο» 20 (Λάρισα 1991) 47, και δ) Η ανέκδοτη πρόθεση 291 της Μ. Βαρλαάμ..., όπ. παρ., σελ. 59.

2. Κατά τον Νίκο Κατσάνη, Ονομαστικό Νυμφαίου (Νέβεσκας), Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 47, το όνομα Νίτσιος είναι το βλάχικο Nitsiu (Νίκος). Για το Ίτσιος (ίτσι βλ. Μαν. Τριανταφυλλίδη, Τα Οικογενειακά μας ονόματα, Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 56.

3. Βλ. Μαν. Τριανταφυλλίδη, όπ. παρ., σελ. 80.

4. Βλ. Χρ. Τσικριτή - Κατσιανάκη, Μερικά διορθωτικά στα «Οικογενειακά μας ονόματα» του Μ. Τριανταφυλλίδη, «Ονόματα» 12 (Αθήνα 1988) 557. Στην περιοχή της Ελασσόνας συναντήσαμε τον τύπο Ράντος. Βλ. Κ. Σπανός, 'Ενα μετεωρίτικο χειρόγραφο του 18ου αι. ..., όπ. παρ., σελ. 39.

5. Σε μία επιγραφή του 4ου αι. π.Χ. της Φαρσάλου αναφέρεται ένας Αστέριος. Βλ. Ν. Βερδέλης, Χαλκή τεφροδόχος κάλπιν εκ Φαρσάλων, ΑΕ (Αθήνα 1950-1951) 80-105.

Βοΐλας¹ από το επώνυμο της βυζαντινής οικογένειας των Βοϊλάδων². Δούκας· από το επώνυμο της βυζαντινής οικογένειας των Δουκάδων. Κομνηνός· από το επώνυμο της βυζαντινής δυναστείας των Κομνηνών.

Μαυρίκης < Μαυρίκιος· όνομα και ενός βυζαντινού αυτοκράτορα (582-602 μ.Χ.).

Νικηφόρος· όνομα πολλών επώνυμων Βυζαντινών.

Ράλλης· από το επώνυμο της βυζαντινής οικογένειας των Ραούλ-Ράλληδων³.

Σίμος· όνομα αναφερόμενο σε θεσσαλικές επιγραφές ήδη από τον 3ο αι. π.Χ.⁴.

Σύρος· από το επώνυμο της βυζαντινής οικογένειας των Συρόπουλων⁵.

4) Ακατάταχτα ονόματα (21/93)

Στην ομάδα αυτή συμπεριλάβαμε όσα ονόματα είναι, για μας, δυσετυμολόγητα ή με άγνωστη προέλευση. Σ' αυτά περιλάβαμε και όσα είναι προβληματικά στην ανάγνωσή τους. Είναι τα εξής:

Δήμκος. Ζώτος. Κιούρος. Κλοτζάκης. Κούμας⁶. Κυριάμης. Λαλώστης. Μάγκος. Μαρτίνης < ιταλ. Martini. Μέξιας. Μο(υ)ρίκης. Ντέτζος. Πάικος. Περτόνης(:) Πρόικος. Σκαχέρης(:) Στάγγος. Στάικος. Στούκος.

1. Το όνομα αυτό είχε ένας ιερέας στη βλαχόφωνη Κρανιά των Γρεβενών.

2. Οι Βοϊλάδες ήταν καππαδοκικής καταγωγής. Είχαν μεγάλα κτήματα στην Καππαδοκία και στην Ιβηρία (Γεωργία). Βλ. Α λ. Σ α β β ί δ η ς, Μελέτες Βυζαντινής Ιστορίας, 11ου-13ου αι., Αθήνα 1986, σελ. 144.

3. Οι Ραούλ-Ράλληδες ήταν νορμανδικής καταγωγής από την Κάτω Ιταλία. Έκαναν γάμους με βυζαντινές αριστοκρατικές οικογένειες και απόκτησαν ιδιαίτερη κοινωνικοπολιτική ισχύ στα χρόνια της αυτοκρατορίας της Νίκαιας με τον Βατάτζη. Είχαν περιουσία και στη Βόρεια Ελλάδα. Βλ. Α λ. Σ α β β ί δ η ς, όπ. παρ., σελ. 142-143.

4. Βλ. τη σχετική βιβλιογραφία στο «Θεσσαλικό Ημερολόγιο» 20 (Λάρισα 1991) 78, σημ. 23.

5. Βλ. Κ. Κ ρ ο υ μ β ά χ ε ρ, Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, Αθήνα 1900, τ. 1, σελ. 239 και τ. 2, σελ. 134 και 154.

6. Στην περιοχή της Ελασσόνας συναντήσαμε τον τύπο Γκούμας. Βλ. Κ. Σ π α ν ό ς, Ένα μετεωρίτικο χρφο του 18ου αι. ..., όπ. παρ., σελ. 30. Το όνομα Γκούμας είναι αρβανίτικο. Βλ. Δ. Π α σ χ ά λ η ς, Γύρω από τα ανδρωνυμικά των Αρβανιτών της Άνδρου κατά τον 16ο αι., «Ονόματα» 7 (Αθήνα 1982) 11.

Στώιος¹. Τόικος².*Ο αλφαβητικός πίνακας των 608 ανδρών αφιερωτών*

1) Αγοραστός	2	21) Γραμμένος	1
2) Αδάμ	1	22) Δημήτριος	46
Αδάμης	2	Δήμος	9
Αδάμος	3	Μήτζος	1
3) Αθανάσιος	8	23) Δήμοκος	1
Θανάσιος	1	24) Δούκας	3
Θάνος	1	25) Εμμανουήλ	1
4) Αλέξιος	5	Μανουήλ	5
Λέκας	3	Μανόλης	1
5) Αναστάσιος	4	Μάνος	2
Αναστάσης	1	26) Ευθύμιος	3
6) Ανδρέας	1	27) Ευστάθιος	10
7) Ανδρώνης	1	Στάθης	3
8) Αποστόλης	7	28) Ζαφύριος	1
9) Αργύρης	3	29) Ζήσης	14
10) Αρμένης	1	30) Ζώτος	1
11) Ατλάζης	1	31) Ηλίας	3
12) Αυγέρος	1	32) Θεμελής	1
13) Βαγγέλης	1	33) Θεόδωρος	22
14) Βαρσάμης	1	Θεοδωρής	1
Βαρσαμής	1	Θοδωρής	1
15) Βασίλης	2	Θόδης	1
16) Βενέτης	1	34) Θεολόγης	1
17) Βοΐλας	1	35) Θωμάς	4
18) Γαζής	1	Θώμας	1
19) Γεράσιμος	1	36) Ιωάννης	70
20) Γεώργιος	65	Γιάννης	1
Γέργος	1	Ιάγγελος	1
Γιώργης	1	Γκίνης	3
Γιωργίδης	1		

1. Το όνομα ο Στώιος και η Στόιου το συναντήσαμε τον 18ο αι. στις περιοχές της Ελασσόνας, των Γρεβενών και της Δεσκάτης. Βλ. Κ. Σ π α ν ό ς, α) Ένα μετεωρίτικο χρφο του 18ου αι. ..., όπ. παρ., σελ. 36 και 38. β) Τα χωριά της Καλαμπάκας στα 1754 στο κατάστιχο 225 της Μ. Βαρλαάμ, «Θεσσαλικό Ημερολόγιο» 10 (Λάρισα 1986), 196. γ) Ενθυμήσεις και επιγραφές από την περιοχή της Δεσκάτης 1585-1914, Λάρισα 1991, σελ. 32, αρ. 13/1714(;). Σ τ. Α ν δ ρ ώ ν η ς, Βαπτιστικά και επώνυμα του Σπαρμού και της Τσαριτσάνης, 1602-1798, «Θεσσαλικό Ημερολόγιο» 10 (Λάρισα 1986) 258 και 260.

2. Τον 18ο αι. συναντήσαμε το όνομα αυτό ως Θόικος στις περιοχές της Ελασσόνας και των Τρικάλων, και ως Θόικας, στην περιοχή της Ελασσόνας. Βλ. Κ. Σ π α ν ό ς, α) Ένα μετεωρίτικο χρφο του 18ου αι. ..., όπ. παρ., σελ. 44. β) Η ανέκδοτη πρόθεση 291 της Μ. Βαρλαάμ. ..., όπ. παρ., σελ. 68. Σ τ. Α ν δ ρ ώ ν η ς, Βαπτιστικά και επώνυμα του Πυθίου (...), 1602-1798. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο» 12 (Λάρισα 1987) 234-235.

37) Κιούρος	3	63) Παναγιώτης	9
38) Κλοτζάκης	1	Γιώτης	1
39) Κομηνός	2	Γιώτας	2
40) Κούμας	1	64) Παρασκευάς	2
41) Κυριάκος	1	65) Παράσχος	1
Κυριάκης	1	Παράσκης	1
Κυριακούλης	2	66) Παύλος	1
Κύρκος	3	Παύλης	1
42) Κυριάμης	1	67) Περτόνης(:)	1
43) Κύρος	4	68) Πέτρος	2
44) Κων/νος	10	69) Πολύζος	1
Κώνστας	4	70) Πούλος	6
Κώστας	15	Πούλιος	4
Κώτζιος	1	71) Πρόικος	1
45) Λάζαρος	3	72) Ράλλης	1
Λάζος	2	73) Ράντης	1
46) Λαλώστης	1	74) Ρίζος	2
47) Μάγκος	2	75) Σαρής	1
48) Μαργαρίτης	1	76) Σίμος	3
49) Μάρκος	2	77) Σκαχέρης(:)	1
50) Μαρτίνης	5	78) Σπύρος	1
Μάρτης	1	79) Στάγγος	1
51) Μαυρίκης	1	80) Στάικος	2
52) Μέξιας	1	81) Σταμάτιος	16
53) Μιχαήλ	33	Στάμος	5
Μιχαλάκης	1	82) Στέργιος	9
Μίχος	2	Τέγος	1
54) Μορίκης	1	83) Στέφανος	1
Μουρίκης	2	84) Στούκος	1
55) Μπέλος	1	85) Στώιος	1
56) Νικάνωρ	1	86) Σύρος	1
57) Νικηφόρος	1	87) Τζαβδάρης	1
58) Νικόλαος	47	88) Τόικος	1
Νικόλας	2	89) Φώτης	1
Νίκος	6	90) Χαρίσης	6
Νικίος	1	91) Χριστόδουλος	4
59) Νιτζος	1	92) Χρίστος	4
60) Ντέτζος	1	93) Χρύσος	4
61) Ντουσέκης	1	Χρούσος	1
62) Πάικος	1		

II. Τα ονόματα των 504 γυναικών αφιερωτών

Στις 504 γυναίκες αφιερωτές αντιστοιχούν 125 ονόματα. Ενώ δηλ. είναι λιγότερες από τους άνδρες (608-504) έχουν περισσότερα ονόματα (93-125). Από τη μελέτη τους διαπιστώνουμε ότι μόνο 8 ονόματα έχουν

συχνή εμφάνιση, πάνω από 10 φορές. Τα ονόματα με τη μεγαλύτερη συχνότητα, εκτός από 2, ανήκουν στην εκκλησιαστική παράδοση και καλύπτουν το 29,56% περίπου των γυναικών. Είναι τα εξής:

Μαρία	51
Δήμω	27
Θεοδώρα	24
Δέσποινα	21
Γιάννω	16
Μίχω	<u>10</u>
σύνολο	149

Από τα ονόματα με λαογραφική χροιά μόνο 2 εμφανίζονται αρκετές φορές. Είναι τα εξής:

Καλλή	25
Σταμάτα	<u>22</u>
σύνολο	47

Η ποικιλομορφία των γυναικείων ονομάτων είναι πλουσιότερη των αντρικών:

Αγόρω-Αγόρου-Αγόρα
 Αργυρή-Αργύρω-Αργύρου-Αργύρα
 Αφέντρα-Αφέντρω-Αφέντω-Αφεντίτζω-Αυθεντώ
 Βρέτη-Βρέτω-Βρέτζω
 Γεώργω-Γεωργού-Γεργού-Γέργω
 Γιάννω-Γιάννου-Γιαννού-Γκίνω < Γκίνης
 Δέσποινα-Δέσπω-Δέσπου-Πούπω-Πώπω
 Ελαία-Έλω
 Καλλή-Κάλω-Κάλου
 Κομνηνή-Κομνή-Κόμνω
 Κυράτζω-Κυράτζου-Κυρατζού
 Κυριάκω-Κυριακού-Κύρκω
 Μαρία-Μάρω-Μαριανή
 Πούλω-Πούλιω-Πούλιου
 Προύμω-Προύμου-Προύνου
 Στάθω-Στάθου-Σταθού
 Σταμάτα-Σταματού-Στάμω-Σταμούλω
 Χρύσα-Χρύσω-Χρύσου-Χρούσου

*Η κατάταξη των γυναικείων ονομάτων**1) Ονόματα από την εκκλησιαστική παράδοση (36/125)*

Αγγέλω < άγγελος. Αδάμω < Αδάμης. Αικατερίνη. Αναστασία. Άννα. Βαγγελή < Ευαγγελή. Βάια. Βασίω < Βάσιω < Βάσω < Βασιλική. Γεώργω < Γεωργία. Γιάννω < Γιάννα < Ιωάννα. Δέσποινα. Δήμω < Δήμος < Δημήτρης. Δούλω < Χριστοδούλω. Ειρήνη. Ελένη. Ελισάβετ. Ευθυμία. Ζαχάρω < Ζαχαρίας. Θανάσω < Αθανάσω < Αθανασία. Θεοδώρα. Θωμαή. Κυράνα < Κυρίανα¹. Κυριάκω < Κυριάκος. Κύρω < Κύρος. Κώστω < Κώστας. Μακαρία. Μάνω < Μάνος-Μαρία. Μίχω < Μίχος. Νίκω < Νίκος. Πανάγιου < Πανάγιω < Παναγιώτα. Παρασκευού < Παρασκευή. Στάθω < Ευσταθία. Σωσάννα. Φυλακτή < φυλακτό. Χρίστω < Χρίστος.

2) Ονόματα από τη λαϊκή παράδοση (ευχετικά κλπ. 11/125)

Αγόρω < αγόρι. Άνθω < Ανθή < άνθος. Αργυρή. Ασημίνα. Άσπρω < άσπρη. Αστρή < αστρί. Αυγέρω < αυγή. Βαρσαβή < Βαρσαμή < Βαρσάμης < βάλσαμο. Βελίκω < σλάβ. *veliko*=μικρός. Βρέτη < Ευρετή. Ελαία. Ζαφείρω < ζαφείρι. Ζώρω < σλάβ. *zoga*=αυγή². Θαλάσσω. Καλλή. Κροστόλλω. Λουλούδω. Μαλαματή < μάλαμα. Μαργαρίτα. Μελάχρω < Μελαχρινή. Νίτζιω³ από την αιτ. την Άτζιω > τη ν- Άτζιω > τη Νίτζιω > η Νίτζιω³ ή από το βλάχικο *Nitsiu* < Νίκος⁴. Ξάνθω < Ξανθή < ξανθή. Παγώνα < παγώνι. Περιστέρα < περιστέρι. Πλούμπου < Πλούμου < Πλούμω < μεσαιων. *πλουμί* = στολίδι. Πόθω < Ποθητή < πόθος. Πούλω < Πούλος < Πουλημένος. Προύμω < βλάχ. *prunu* = κορομηλιά. Ράντω < Ράντης⁵. Ρίζω < Ρίζος. Ροίδω < Ρόδω < ρόδι. Σγούρω < Σγουρή < σγουρόμαλλη. Σιδέρω < Σιδέρης < σίδηρο ή από το Ισίδωρος. Σίνω < Κερασίνω < Κερασιά. Σταμάτα < Σταμάτης. Στεριανή < στεργιάνω. Σύρμω < σύρμα⁶ η χρυσή κλωστή με την οποία κεντούσαν τη γυναικεία στολή. Φέγγω < φεγγάρι. Φλώρω < Φλώρος⁶. Χάιδω < χάδι. Χρυσάνθη. Χρυσάφω. Χρυσομηλίνα. Χρύσω < Χρυσή < χρυσή.

1. Η Κυρίανα μαρτύρησε την 1-11-298 μ.Χ.

2. Βλ. Μ α ν. Τ ρ ι α ν τ α φ υ λ λ ί δ η ς, όπ. παρ., σελ. 72.

3. Βλ. την υποσημείωση 2, σελ. 144.

4. Βλ. την υποσημείωση 2, σελ. 144.

5. Βλ. την υποσημείωση 4, σελ. 144.

6. Το όνομα Φλώρος μαρτυρείται σε μία θεσσαλική επιγραφή του έτους 131/132 μ. Χ. Βλ. Θ α ν. Τ ζ ι α φ ά λ ι α ς, Ανέκδοτες επιγραφές από την αρχαία θεσσαλική πόλη Άτραγα, «Θεσσαλικό Ημερολόγιο» 6 (Λάρισα 1984) 205, επιγρ. 77₉.

3) *Ονόματα από την Ιστορία (20/125)*

Αγγελίνα· από το ανδρωνυμικό της γυναίκας των βυζαντινών αυτοκρατόρων Αγγέλων.

Αλεξάνδρα < Αλέξανδρος.

Αλέξω < Αλέξιος.

Βράνω < Βρανάς¹· από το επώνυμο της βυζαντινής οικογένειας των Βρανάδων².

Δάφνου < Δάφνη· από το όνομα της νύμφης Δάφνης.

Δούκω < Δούκας· από το επώνυμο της βυζαντινής οικογένειας των Δουκάδων.

Ερωτική < Ερωτικός < Έρωτας.

Ευγένω < Ευγενία.

Κομνηνή < Κομνηνός· από το επώνυμο της βυζαντινής δυναστείας των Κομνηνών.

Κουζηνή < Καντακουζηνή· από το επώνυμο της βυζαντινής οικογένειας των Καντακουζηνών³.

Λιάπω < Λιάπης· από το εθνικό Λιάπης.

Μησίρω < Μισίρης < Μισίρι = Αίγυπτος.

Ξένη < Πολυξένη.

Ρωξάνη· από το όνομα της γυναίκας του Μ. Αλεξάνδρου.

Σίμω < Σίμος⁴.

Σκαρλάτη < Σκαρλάτος.

Στατήρα· από το όνομα της άλλης γυναίκας του Μ. Αλεξάνδρου.

Συνάδω < Συνάδης < Συναδηνός· από το επώνυμο της βυζαντινής οικογένειας των Συναδηνών⁵.

Φαύστω < Φαύστα· από το όνομα της γυναίκας του Μ. Κωνσταντίνου.

Φράγκω < Φράγκος· από το κοινό όνομα της βυζαντινής εποχής Φράγγος-Φραγγόπουλος⁶.

1. Το όνομα Βρανάς το συναντήσαμε 3 φορές στον Τύρναβο του 1674 και 1 φορά στην περιοχή των Τρικάλων, ως επώνυμο (Στάμος Μιχάλη Βρανά). Βλ. Κ. Σπανός, α) Μία ανέκδοτη τυρναβίτικη πρόθεση του 1674..., «Θεσσαλικό Ημερολόγιο» 16 (Λάρισα 1989) 139-142, β) Ένα μετεωρίτικο χειρόγραφο του 18ου αι. ..., όπ. παρ., σελ. 46.

2. Οι Βρανάδες ήταν ισχυροί γαιοκτήμονες από την Αδριανούπολη, σε ακμή και άνοδο ήδη από τον 9ο αι. μ.Χ. Βλ. Αλ. Σαββίδη, όπ. παρ., σελ. 142.

3. Οι Καντακουζηνοί ήταν μακεδονική οικογένεια με περίοδο ακμής από τον 12ο αι. και εξής. Βλ. Αλ. Σαββίδη, όπ. παρ., σελ. 143.

4. Βλ. την υποσημείωση 4, σελ. 145.

5. Οι Συναδηνοί κατάγονταν από τα Σύναδα της Φρυγίας. Βλ. Αλ. Σαββίδη, όπ. παρ., σελ. 145.

6. Βλ. Κ. Κρομβάχερ, όπ. παρ., τ. 2ος, σελ. 133 (Ιωάννης Φραγγόπουλος).

4) Ονόματα από αξιώματα (5/125)

Αρχόντω < άρχοντας· Αφέντρα < αφέντης. Κυράτζω < Κυράτσω < μεσαιωνικό Κυράτσα < κυρά. Πέιω < Μπέιω < μπέης. Σουλτάνα < σουλτάνος.

5) Ακατάταχτα ονόματα (20/125)

Βουόσα. Γκένω. Δαλτάνω. Δήμκω < Δήμκος. Διέλω. Κραϊώ. Λιλία. Λιόλω(;). Μέξια. Μπάζω. Μπόζιω. Νέζιω. Πάικω < Πάικος. Πετήκω < Πέτηκος. Ποζή. Πώκω(;). Σταϊα. Στάμκω < Στάμκος. Στώιω < Στώιος. Χουμπανή.

Ο αλφαβητικός πίνακας των 504 γυναικών αφιερωτών

1) Αγγελίνα	1	19) Βασιλική	1
2) Αγγέλω	2	Βασίλω	1
3) Αγόρω	4	Βάσιω	2
Αγόρου	1	20) Βαρσαβή	1
Αγόρα	1	21) Βελίκο	1
4) Αδάμω	3	22) Βενέτα	1
5) [Αθανασία]	—	23) Βράνω	1
Θανάσω	2	24) Βρέτη	1
Θάνω	2	Βρέτω	1
6) Αικατερίνη	2	Βρέτζω	1
7) Αλεξάνδρα	1	25) Βουόσα	1
8) Αλέξω	1	26) Γεώργω	1
Λέκω	2	Γεωργού	1
9) Αναστασία	5	Γέργω	1
Στάσω	2	Γέργω	1
10) Άνθω	3	27) Γκένω	1
11) Άννα	2	28) Δαλτάνω	1
12) Αργυρή	1	29) Δάφνου	1
Αργύρω	4	30) Δέσποινα	1
Αργύρου	3	Δέσπω	16
Αργύρα	1	Δέσπου	2
13) Αρχόντω	1	Πούπω	1
14) Ασημίνα	3	Πώπω	1
15) Άσπρω	1	31) Δήμκω	1
16) Αστρή	1	32) Δήμω	27
17) Αφέντρα	1	33) Διέλω	1
Αφέντρω	1	34) Δούκω	1
Αφέντω	1	Δούκου	2
Αφεντίτζω	1	35) Ειρήνη	1
Αυθέντω	1	36) Ελαία	2
18) Βαϊα	1	Έλω	2

37) Ελένη	1	61) Λιλία	2
38) [Ελισάβετ]	—	62) Λιόλω (;)	1
Λισαβή	1	63) Λουλούδω	1
Ζαμπέτα	1	64) Μακαρία	1
39) Ερωτική	1	65) Μακοντή	1
40) [Ευαγγελή]	—	66) Μαλαματή	1
Βαγγελή	1	Μαλάμω	5
41) Ευγένω	6	67) Μάνω	1
Ευγένου	1	68) Μαργαρίτα	2
42) Ζαφείρω	3	69) Μαρία	41
43) Ζαχάρω	1	Μάρω	3
Ζάχω	1	Μαριανή	7
44) Ζώρω	8	70) Μέξια	1
45) Θαλάσσω	1	71) Μελάχρω	1
46) Θεοδώρα	12	72) Μισίρω	1
Θώδω	12	73) Μίχω	7
47) Θωμαή	3	Μίστω	4
Θώμω	5	74) Μπάζω	1
48) [Ιωάννα]	—	75) Μπόζιω	2
Γιάννω	8	76) Νέζιω	1
Γιάννου	2	77) Νίκω	3
Γιαννού	7	78) Νίτζιω	2
Γκίνω	1	79) Ξάνθω	1
49) Καλλή	19	80) Ξένη	4
Κάλω	5	Ξενιά	1
Κάλου	1	81) Παγώνα	2
50) [Κερασίνα]	—	82) Παϊκω	1
Σίνω	1	83) Πανάγιου	1
51) Κομνηνή	2	84) Παρασκευού	1
Κομνή	1	Σκεύω	8
Κόμνω	4	85) Πέιω	1
52) Κουζηνή	2	86) Περιστεέρα	5
Κοζηνή	2	87) Πετίκω	1
53) Κραϊώ	1	88) Πλούμπου	1
54) Κρουστάλλω	1	Πλούμω	1
55) Κυράνα	1	89) Ποζή	1
Κυράνω	1	90) Πόθω	2
56) Κυράτζω	1	91) Πούλω	1
Κυράτζου	1	Πούλιω	5
Κυρατζού	6	Πούλιου	1
57) Κυριάκω	6	92) Προύμω	1
Κυριακού	1	Προύμου	1
Κύρκω	1	Προύνου	2
58) Κύρω	9	93) Πώκω(;)	1
59) Κώστω	3	94) Ράντω	2
Κάτζιω	1	95) Ρίζω	1
60) Λιάπω	1	96) Ροίδω	2

Ρόδω	3	111) Συνάδω	2
97) Ρωξάνη	1	112) Σύρμω	3
98) Σγούρω	1	113) Σωσάννα	1
99) Σιδέρω	1	114) Φαύστω	1
100) Σίμω	3	115) Φέγγω	1
101) Σκαρλάτη	1	116) Φλώρω	1
102) Σουλτάνα	2	117) Φράγκω	5
Σούλτω	2	118) Φυλακτή	2
103) Στάθω	4	119) Χάιδω	1
Στάθου	1	Χάιδου	1
Σταθού	1	120) Χουμπανή	1
104) Σταΐα	1	121) Χρίστω	2
105) Σταμάτα	1	122) [Χριστοδούλω]	—
Σταματού	4	Δούλω	1
Στάμω	16	123) Χρύσα	1
Σταμούλω	1	Χρύσω	1
106) Στάμκω	1	Χρύσου	1
107) Στάνα	1	Χρούσου	2
108) Στατήρα	2	124) Χρυσάνθη	2
109) Στεριανή	1	Χρυσανθή	1
Στέριω	2	125) Χρυσάφω	6
110) Στώιω	1	Χρυσάφου	1

III. Τα ονόματα των μοναχών

Όπως προαναφέραμε, οι μοναχοί είναι συνολικά 73. Από αυτούς οι 31 είναι καλόγεροι, στους οποίους αντιστοιχούν 26 ονόματα, και οι 42 καλόγριες, στις οποίες αντιστοιχούν 27 ονόματα.

Τα ονόματα των 31 καλογέρων

1) Αγάπιος	1
2) Γεράσιμος	1
3) Γρηγόριος	1
4) Δαμασκηνός	1
5) Δανιήλ	1
6) Δωρόθεος	1
7) Ζαχαρίας	1
8) Ζωσιμάς	1

Τα ονόματα των 42 καλογριών

1) Αθανασία	1
2) Αναστασία	5
3) Ανεσία	2
4) Ανθίμη	1
5) Ασάνα ¹	1
6) Βηθλεέμη	1
7) Γεσθημανή	2
8) Διονυσία	2

1. Από το όνομα των Βούλγαρων ηγεμόνων Ασάν, το οποίο έφερε και ο Ανδρόνικος Ασάν, γιος του Ασάν Γ' και της Ειρήνης Παλαιολογίνας, ο ανεπιός του Ανδρόνικου Β' Παλαιολόγου, διοικητής του Μορέως (1316-1321). Βλ. G. O s t r o g o r s k y, Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, Αθήνα 1981, τ. 3ος, σελ. 188.

9) Θεοφάνης	2	9) Ελισάβετ	3
10) Θεωνάς	1	10) Ευγενία	1
11) Ιερεμίας	1	11) Ευφροσύνη	1
12) Ιωακείμ	1	12) Θεοδοσία	1
13) Ιωάσαφ	1	13) Θεοδούλη	2
14) Καλλίνικος	1	14) Θεοπίστη	1
15) Κωνσταντίνος	1	15) Θεοτίμη	1
16) Μακάριος	1	16) Καλλινίκη	2
17) Νεόφυτος	1	17) Καλλιστρατία	1
18) Παΐσιος	1	18) Καπετηλεία	1
19) Παρθένιος	4	19) Κλεώπη	1
20) Παχώμιος	1	20) Μαγδαληνή	2
21) Ρωμανός	1	21) Μαριανή	1
22) Σάββας	1	22) Μερόπη	2
23) Στέφανος	1	23) Σοφία	1
24) Συμεών	2	24) Συγκλητική	1
25) Σωφρόνιος	1	25) Σωφρονία	1
26) Χρύσανθος	1	26) Χριστίνα	3
		27) Χρυσοπηγή	1

Προσθήκη

Στην πρόθεση 215 της Μονής του Βαρλαάμ αναφέρονται και μερικοί άλλοι οικισμοί της Κεντρικής και της Βόρειας Μακεδονίας. Τους οικισμούς αυτούς τους δίνουμε στη συνέχεια, χωρίς κανένα σχόλιο, μια και είναι έξω από το θέμα μας.

1) *Μελενήκου-Μελένικο*, στη σελ. 84 με 8 αφιερωτές.

Δημητρίου. Μανόλης. Κομνηνής. Μαυρουδή. Κωνσταντίνου. Ρανένα. Ρανένα. Άννηκάτη.

2) *Κάστρο Θε/σαλονίκης*, στη σελ. 115 με 22 αφιερωτές: Σπαντονής. Ίω(άνν)ου. Δημητρίου. Αντρέα. Δημητρίου. Ίωάννου. Κάλω. Χρύσω. Μάρκω. Στωΐω. Ίω(άνν)ου. Κηούρου. Γεωργίου. Σάρω. Δημητρίου. Ίω(άνν)ου. Ρήνω.

(Νεότερη γραφή): Μποζούδας. Δήμου προσκυνητου. Γεώργιω. Αικατερίνης, ηόανου.

3) *1860: Δεκεμβρίου: 7:*

χωρίον Κουλιανί / Καζάς βαρδάρη, στη σελ. 115 με 2 αφιερωτές.

Μπωζιώ. Μήτρου. Μούρτζιου.

4) *χωρίον Κρούσιβον*, στη σελ. 116 με 11 αφιερωτές, σε νεότερη γραφή (19ος; αι.): Γκήκα. Αναστασίας. Κωνσταντίνου. Νικολάου. Γεωργίου. Χριστοδούλου. Γεωργίου. Γκήκα. Κωνσταντίνου. Δημητρίου. Σταμούλους.

5) *Μπετόλια (Μπιτόλια) - Μοναστήρι*, στη σελ. 116 με 2 αφιερωτές, σε νεότερη γραφή (19ος; αι.).

Άνδρέα. Τρατάφυλου, κυρατζοϋς.

SUMMARY

Kostas Spanos, The West Macedonian settlements and the names of their dedicators in the prothesis 215 of the Varlaam monastery of Meteora, 17th-19th century.

The author of this article presents the settlements of Western Macedonia and the names of their dedicators, as they are listed in the prothesis 215 of the Varlaam monastery of Meteora. The contents of this manuscript cover the period from the 17th to the 19th C (1614-1876).

The dedicators originate from 84 West Macedonian settlements and from the Zamborda monastery (Osios Nikanoras) and they amount to 1,184. 1,111 of them are laymen (607 men and 504 women) and the remaining 73 are monks (31 monks and 42 nuns), while one name is illegible.

From the 84 settlements 9 do not exist and 13 we could not identify. From the study of the dedicators' christian names it appears that male names are predominantly influenced by the ecclesiastical tradition while in the female ones by the laical tradition. Several names derive from family names of well known families of the medieval Hellenism (Byzantine period), a fact which shows the firm continuity of the Greek tradition in the West Macedonian area as well as the Hellenism of the Wallachian speaking inhabitants of some settlements, in which we also find those names,